

CAUSATIVE STRUCTURES IN TURKISH: AN ACTIVITY OF A COUNCIOSNESS RAISING

Türkçede Ettirgen Yapılar: Bir Bilinçlilik Uyandırma Etkinliği

Bilge ÖZTÜRK¹

Abstract

In linguistics, the study of causative structures has a great importance in the sense that it contains the interaction of the components of linguistic planes such as morphology, syntax and semantics in and maybe inter-languages. In this perspective, the aim of the study is to prepare activities that will help presenting the causative structures which generally presented focusing on structure and form in the grammar books within the framework of Counciousness-Raising Approach (Sharwood-Smith,1981; Ellis, 1993). In this context, the study examines the morphological causatives in Turkish within the framework of Counciousness-Raising Approach. The study was based on the steps of the taxonomy of learning domains (Bloom, 1956). By the help of those learning domains collected in six steps as Knowledge, Comprehension, Application, Analysis, Synthesis and Evaluation, it is expected from the learners to be aware of a particular feature of language; to get results from the structure that they have been aware of; and to organize their views concerning language according to those results. By the help of this taxonomy, five different educational objectives were prepared which will help the students to; a) realize the causative structure which already exists in his native language and revise the knowledge of the structures b) provide them to see the verbs in active and causative voice together and understand the causatives structurally and functionally c) use the realized structures in their own sentences d) notice the patterns in the form and function relation e) make conceivable choices by using the acquired knowledge considering causatives.

Key Words: Causative structures, counciousness raising approach, taxonomy of learning domains.

Özet

Türk dili, tarihi ve kültürünü anlatmak bakımından birçok eser yazılmıştır. 1073/1074 yıllarında Dilbilim alanında ettirgen yapıların incelenmesi, bir dil içerisinde belki de diller-arasında dilsel düzlemlerin (biçimbilim, sözdizimi ve anlambilim) pek çok bileşenin etkileşimini içerdiğinden oldukça önemlidir. Bu gerçeklikten yola çıkılarak, çalışmanın amacı, dil bilgisi kitaplarında daha çok yapı ve biçime odaklanılarak sunulan ettirgenlik olgusunun Bilinçlilik Uyandırma Yaklaşımı (Sharwood-Smith,1981; Ellis, 1993) çerçevesinde öğrencilere sunulmasını sağlayacak etkinlikler hazırlamaktır. Bilinçlilik Uyandırma Yaklaşımı, öğrencinin dilsel girdideki hedef özelliklerin farkına varmasını sağlayarak daha doğal bir edinim sürecinin başlamasını sağlamaktadır Bu bağlamda, bu çalışmada Türkçede biçimbilimsel ettirgenlik, Bilinçlilik Uyandırma Yaklaşımı çerçevesinde ele alınmış ve bu doğrultuda Bloom'un (1956) öğrenme alanları taksonomisindeki basamaklar temel alınmıştır. Bilgi, Anlama, Uygulama, Çözümleme, Sentez, Değerlendirme olmak üzere altı basamakta toplanan öğrenme alanları aracılığıyla öğrencilerden dilin belli bir özelliğinin farkına varmaları; farkına vardıkları yapıya ilişkin olarak sonuçlar çıkarmaları ve dile ilişkin görüşlerini bu sonuçlar doğrultusunda düzenlemeleri beklenir. Bu bağlamda, bu çalışmada öğrencilerin; a) ana dili bilgilerinde zaten var olan ettirgenlik yapısının farkına varmasının ve bu yapı hakkındaki bilgilerinin gözden geçirmesini, b) etken çatıdaki eylemlerle ettirgen çatıdaki eylemleri bir arada görmelerini sağlayarak biçimsel ve işlevsel olarak ettirgenliği anlamalarını, c) farkına vardıkları ve anlamlandırdıkları yapıyı kendi tümcelerinde kullanmalarını, d) biçim ve işlev ilişkisindeki örüntüleri tanımalarını ve e) edindikleri bilgiyi kullanarak akla uygun seçimler yapmalarını sağlayacak beş farklı öğrenme etkinliği hazırlanmış ve bu etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin bu yapıya ilişkin farkındalıkları artırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ettirgen yapılar, bilinçlilik uyandırma yaklaşımı, öğrenme alanları taksonomisi.

¹ Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, e-posta: bilgeturkkan@gmail.com

1. Giriş

Öğrenici odaklı bir yaklaşım olarak Bilinçlilik Uyandırma (bundan sonra BU), dil öğretimine ilişkin alternatif bir yaklaşım olarak ileri sürülmüştür (Sharwood-Smith, 1981). Rutherford (1987: 189), BU'yu "öğrencinin dikkatini hedef dilin özelliklerine çekmek" biçiminde tanımlamaktadır. Richards ve diğ. (1992), BU yaklaşımında dil bilgisine ilişkin verilen yönergelerin, bir dilin dilbilgisel özelliklerine ilişkin öğrencinin farkındalık yaratmasını sağladığını bildirerek, BU'nun dil öğretimine ilişkin geleneksel yaklaşımlardan farklılaştığını vurgulamaktadırlar. Ellis'e (1993)göre ise BU, öğrencinin belli bir dilbilgisel özelliği anlamasını sağlayan ve onun nasıl çalıştığını nelerden oluştuğunu araştıran etkinliklerin bir bütünüdür. Bu etkinlikler, öğrencinin o dilbilgisel yapıyı sergileyen tümceler üretmesini gerektirmezler. Willis ve Willis (1996: 64), BU'yu güdümlü bir problem-çözme olarak görürler. Öğrencilerden dilin belli bir özelliğinin farkına varmaları; farkına vardıkları yapıya ilişkin olarak sonuçlar çıkarmaları ve dile ilişkin görüşlerini bu sonuçlar doğrultusunda düzenlemeleri beklenir.

Bu tanımlamalardan da yola çıkılarak, BU'nun işlevinin öğrencinin dilbilgisel konulara ilişkin farkındalığını geliştirerek gelişen ikinci dil dizgesine bu yapıları katıp edinebilmeleri için söz konusu yapıları vurgulamak olduğu söylenebilir.

Rutherford, dil öğrencilerinin hem özel hem evrensel olmak üzere geniş bir dil bilgisine sahip olduklarını vurgulamakta ve dil öğrenme sürecini bu bağlamda evrenselin özelle olan etkileşimi biçiminde tanımlamaktadır. Ayrıca, dilbilgisel BU'yu 'bilinenden bilinmeyene öğrencinin yolunu aydınlatan' bir araç olarak görmektedir. Dolayısıyla, BU yaklaşımı çerçevesinde çalışmamızın inceleme konusu olan ettirgen yapılar da dahil olmak üzere pek çok dilbilgisel yapı irdelenebilir.

Ettirgen yapılar, günümüz dilbiliminde sadece tipolojik açıdan değil, dilbilim ile felsefe ve bilişsel antropoloji gibi ilgili alanlarla önemli bir birleşim noktası olması nedeniyle de önemli bir rol oynamaktadır. Dilbilim alanında ettirgen yapıların incelenmesi, bir dil içerisinde belki de diller-arasında dilsel düzlemlerin (biçimbilim, sözdizimi ve anlambilim) pek çok bileşenin etkileşimini içerdiğinden oldukça önemlidir (Comrie, 1981: 158).

Herhangi bir ettirgen yapı neden ve sonuç olmak üzere iki tür bileşeni içermektedir. Bu iki mikro-durum, tek bir makro-durum olan ettirgenliği sağlamak için bir araya gelmektedir. Örneğin, otobüsü kaçırdım. Bu yüzden toplantıya geç kaldım gibi bir tümcede, kişinin otobüsü kaçırmayı olayın nedeniyken, toplantıya geç kalması sonucudur. Bazen neden belirten bir mikro durum Sevda beni geç kaldırttı biçiminde kısaltılabilmektedir. Bu örnekte sonuç açıkça ifade edilmesine karşın, nedeni bildiren kısım kısaltılmıştır. Yani, Sevdanın hangi davranışının beni geç kaldırttığı örtüktür.

Yukarıda da görüldüğü gibi, bir olayın nedeni pek çok farklı biçimde ifade edilebileceğinden, yapısal parametrelerden bağımsızdır. Dolayısıyla da bir ettirgen durumu İngilizce ve diğer dillerde ifade etmenin pek çok farklı yolu söz konusudur. Türkçede de ettirgenlik eylem köküne eklenen -Dır, -It ve -Ir ekleriyle sağlanmaktadır.

Türkçede ettirgenliğe ilişkin yapılan çalışmalar (Dede 1986; Knecht 1986; Zimmer 1988; Sultanov 1998), Comrie gibi biçimbilimsel ve anlambilimsel boyutla sınırlı kalmış, bu yapıların edimbilimsel özelliklerini göz ardı etmişlerdir.

2. Amaç

Türkçede ettirgenliğe ilişkin yapılan çalışmalar (Dede 1986; Knecht 1986; Zimmer 1988; Sultanov 1998), Comrie gibi biçimbilimsel ve anlambilimsel boyutla sınırlı kalmış, bu yapıların edimbilimsel özelliklerini göz ardı etmişlerdir.

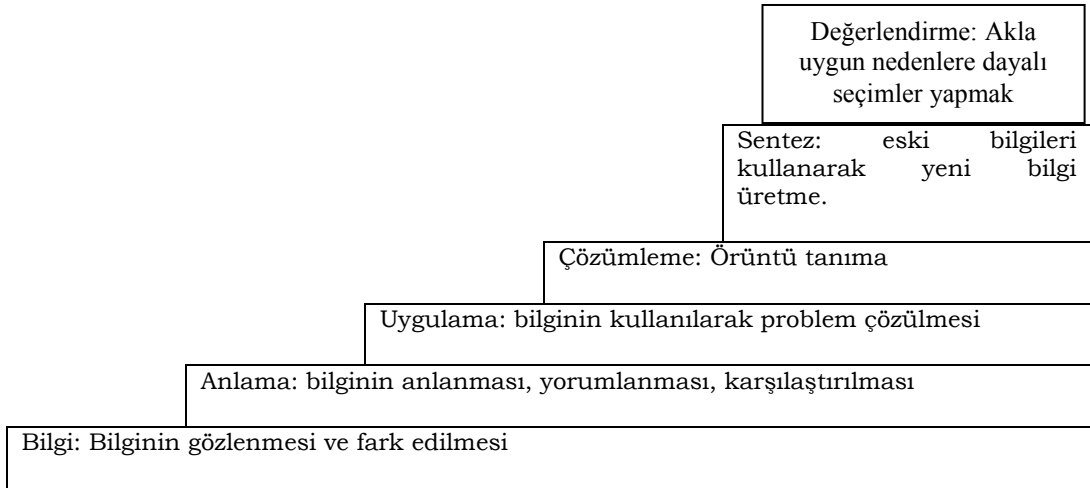
Bu çalışmanın amacı, dil bilgisi kitaplarında daha çok yapı ve biçime odaklanılarak sunulan ettirgenlik olgusunun Bilinçlilik Uyandırma (Sharwood-Smith 1981; Ellis 1993) (bundan sonra BU) yaklaşımı çerçevesinde öğrencilere sunulmasını sağlayacak etkinlikler hazırlamaktır.

BU, öğrencinin dilsel girdideki hedef özelliklerin farkına varmasını sağlayarak daha doğal bir edinim sürecinin başlamasını sağlamaktadır. Bu bakımdan BU diğer geleneksel dil bilgisi modellerinden beklentiler ve yöntem bakımından farklılaşmaktadır.

Sınıf-içi öğrenme ortamlarında maruz kalınan dil girdisi, ana dil edinimindekiyle karşılaştırılmayacak kadar azdır. Bu nedenle sınıflardaki dilsel girdi, uygun genellemeler yapabilmek için yeterli olmayabilir. BU dilsel veriyi ve girdiyi düzenleyerek, öğrencinin uygun genellemelere ulaşmasını sağlamaktadır. Biz de çalışmamızda BU etkinliklerinin bu yönünden yola çıkarak Bloom'un (1956) öğrenme alanları taksonomisindeki basamaklarını izleyen etkinlikler geliştirmeye çalışacağız.

Bloom'un taksonomisi öğrenme alanlarını 6 farklı bölümde incelemektedir:

Çizim 1. Bloom taksonomisi.

Bu çalışmada yukarıda verilen basamakları göz önünde bulundurarak, Bloom'un taksonomisinde öngörülen öğrenme süreçlerine yönelik bir dizi etkinlik hazırlanacaktır.

Bu etkinlikler sonucunda öğrencilerin Türkçedeki ettirgen yapıları tanımları ve uygun bağlamlarda kullanmaları beklenmektedir.

3. Yöntem

Çalışmada BU çerçevesinde Bloom'un taksonomisine göre hazırlanan Türkçede ettirgen yapıların öğretilmesine yönelik öğrenme etkinlikleri sırasıyla şunları hedeflemektedir:

1. Etkinlik (Bilgi): Öğrencilerin ana dili bilgilerinde zaten var olan ettirgenlik yapısının farkına varmasının, bu yapı hakkındaki bilgilerinin gözden geçirmesinin sağlanması.
2. Etkinlik (Anlama): Öğrencilerin etken çatıdaki eylemlerle ettirgen çatıdaki eylemleri bir arada görmelerini sağlamak ve biçimsel ve işlevsel olarak ettirgenliği anlamalarını sağlamak.
3. Etkinlik (Uygulama): Öğrencilerin farkına vardıkları ve anlamlandırdıkları yapıyı kendi tümcelerinde kullanmalarını sağlamak.
4. Etkinlik (Sentez): Öğrencilerin biçim ve işlev ilişkisindeki örüntüleri tanınmasını sağlamak.
5. Etkinlik (Değerlendirme): Öğrencilerin edindikleri bilgiyi kullanarak akla uygun seçimler yapmalarını sağlamak.
6. Yukarıda sunulan etkinlikler, Türkçede ettirgenlik olgusunun öğretimi esnasında kullanılacak bir model oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. İleriki çalışmalarda bu türden bir model öğrencilere sunulup geri dönütleri tartışılabilir.

4. Öğrenme Etkinlikleri

1. Aşağıdaki karşılıklı konuşmayı tamamlayınız.

Mustafa : Eren ya! Baksana cep telefonum bozuldu.
 Eren : Üzülme Mustafa benim tanıdığım bir telefoncu var, ona _____. (yap-)
 Mustafa : onartabilir miyiz sence benim telefonumu?
 Eren : _____ (onar-) tabi, geçenlerde benimki de bozulmuştu, ona götürdüm, iki dakikada yaptı.

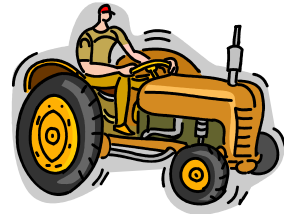
2. Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları yanıtlayınız.

Kamber Ağanın Çiftliği
 Kamber Ağa o sabah erkenden kalktı. Çiftlikte yapılacak çok iş vardı.

Önce tavukları bahçeye çıkardı. Daha sonra bahçeyi sulamak için tulumbanın başına geçti. Bahçenin sulaması bittikten sonra kahyasını traktörle kasabaya gönderdi.

Kahya kasabadan işçileri alıp çiftliğe getirdi. Kamber Ağa işçileri çiftliğin kapısında karşıladıktan sonra iş bölümü yaptı. 5 işçiye tarlayı sürdürdü. 5 işçiye bahçedeki yabancı otları yoldurdu. 5 işçiye de ağaçların dibini çapalattı.

Öğlen olduğunda işçileri evinin bahçesinde kurdurttuğu sofrada ağırladı, onlarla birlikte yemek yedi.

Öğleden sonra, Kamber Ağa işçilerden 3 tanesini meyve toplamaya gönderdi. 7 işçiye ağaçları budattı, geri kalan 5 işçiye de ahırın yıkılan duvarını ördürttü.

Akşam olduğunda işçileri traktörle kasabaya gönderen Kamber Ağa 'Bugün de amma çok iş yaptım, çok yoruldum.' dedi.

1. Çiftlikteki tavuklar bahçeye kendileri mi çıktılar?
2. Tarlayı Kamber Ağa mı sürdü?
3. Meyveleri 3 işçi mi topladı?
4. Sofrayı Kamber Ağa mı kurdu?
5. Kamber Ağa o gün çiftlikte hangi işleri yaptı?

3. Aşağıdaki resimlerde gerçekleşen olayları anlatınız.

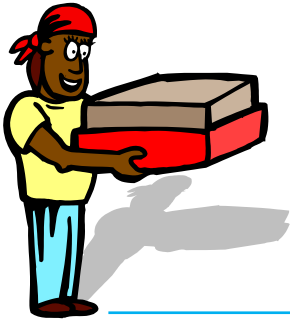
A.

B.

C.

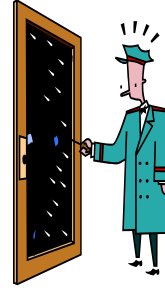
D.

4. Kamber Ağa'nın Çiftliği'nde geçen bütün eylemlerin altını çiziniz ve bu eylemlerin gerçekleşmesinde kaç kişinin katıldığını yanlarına yazınız.

Sulamak	<u>1</u>
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

5. Aşağıdaki resimlerle verilen tümceleri eşleştiriniz.

1, 4

1, 4

1. Sabah Erken kalktı.
2. Odayı temizledi.
3. Çay getirtti.
4. İşe gitti.
5. Gazete aldırdı.
6. Evrakları okudu
7. Dosyaları getirtti.
8. Masaları düzenledi
9. İzin dilekçesini imzalattı
10. Rapor yazdı.

5. Sonuç

Bu çalışmada Türkçede biçimbilimsel ettirgenlik, BU yaklaşımı çerçevesinde ele alınmış ve bu doğrultuda Bloom'un (1956) öğrenme alanları taksonomisindeki basamaklar temel alınmıştır. Bu yolla öğrencilerin;

1. Ana dili bilgilerinde zaten var olan ettirgenlik yapısının farkına varmasının, bu yapı hakkındaki bilgilerinin gözden geçirmesini,
2. Etken çatıdaki eylemlerle ettirgen çatıdaki eylemleri bir arada görmelerini sağlayarak biçimsel ve işlevsel olarak ettirgenliği anlamalarını,
3. Farkına vardıkları ve anlamlandırdıkları yapıyı kendi tümcelerinde kullanmalarını,
4. Biçim ve işlev ilişkisindeki örüntüleri tanımalarını,
5. Edindikleri bilgiyi kullanarak akla uygun seçimler yapmalarını sağlayacak 5 farklı öğrenme etkinliği hazırlanmış, ve bu etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin bu yapıya ilişkin farkındalıkları arttırılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives, handbook 1: the cognitive domain*. New York: David McKay Co Inc.
- Comrie, B. (1981). *Language universals and typology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dede, M. (1986). Causatives in turkish. İçinde Aksu-Koç & E. Erguvanlı-Taylan (Ed.), *Proceedings of the turkish linguistics conference*. (s. 45-49). İstanbul: Boğaziçi University.
- Ellis, R. (1993). Talking shop. *ELT Journal*, 47 (1), 3-11.
- Knecht, L. (1986). Lexical causatives in turkish. İçinde D.I. Slobin & K. Zimmer (Ed.), *Studies in turkish linguistics*. (pp. 93-121). Amsterdam/Philedelphia: John Benjamins Publishing.
- Benjamin, S. (2006) *Learning skills program: bloom's taxonomy* <http://www.coun.uvic.ca/learn/program/hndouts/bloom.html> adresinden elde edildi.
- Walsh, M. (2005) *Consciousness-raising (C-R): its background and application*. <http://www.walshsensei.org/Walsh2005CR.pdf> adresinden elde edildi.
- Zimmer, K. (1988). Semantic motivation in case assignment: another look at turkish causatives. İçinde S. Koç (Ed.), *Studies on Turkish Linguistics*. (s. 217-223). Ankara: METU.